

VÉDŐBESZÉD MEGLETT EMBER MELLETT (I.)*

BOGNÁR ANTAL

Nem tud ő lépni valamerre, az a baj P. Józseffel, vagyis Pál Jocával, süsse meg a tudományát; vagy hogyha lépnie tényleg nem lehet, hát akkor állni, de úgy, mint a cövek. Beállni vonalkodik, kiválni nem akarózik neki — a küszöbben a csomó, az a Joca, a küszöbben, amin áll, a kijáró csomó.

A Kosztolányi utca egyik zezugosan elnyúló udvarában, amelybe balról is, jobb felől is ajtók nyílnak, ahány csak elfér, égnek a kihagyásosan lejegyzett halálpontos definíciók, axiómák. A lakásadó öregasszony mincsen itthon, és a „družstvo”, az összeverődött társaság — két szobácska öt diák bérlője meg az állandó kártyapartnerek és kibicek, azután néhány földijük más iskolákból, továbbá kivételesen az osztály igyekvőbbjei közül is valahányan, meg aki nagy ivászatot remél, ahol bármily ürüggyel hívatlanul is beszélhet — indiántáncot lejt a rakásra hányt műszaki rajzok, mérési nyomtatványok, A—4-es formátumú füzetek máglyája körül. Valaki még, egy rajztáblával csapkodva, szítja is a feketén szétszirmozódó úrkák tüzét, melynek visszfénye rőten táncol az alacsony falakon, s a füst löketei megiramodva gördülnek a nedvesen barnálló téglán.

Többet nem zúg be senki!

Nincs tovább megróvó és igazolatlan, nincs dolgozatírás, mincsen dörgő és dörmögő rémuralom! Vége, vége, vége!

Miénk a világ!

Többen nem tudták megállni, egy kicsit már begajszintottak, pedig a java még ezután jön a közeli kocsmá kerthelyiségében, sörök-

* Részlet a Forum regény pályázatán első díjjal kitüntetett regényből. Befejező része a következő számban. Bognár Antal díjnyertes *Esélyek könyve* című regénye az év második felében jelenik meg a Forum Könyvkiadó gondozásában.

kel számolatlanul és fakadásig. Egy hátul a csenevész fát nyúvi: hány.

Távközlés alapjai? Tűzbe vele!

Belső hálózatok? Tűzbe vele!

Világítás? Tűzbe a világítással!

Odabent szívják kegyetlenül, csavart dohányt, és az ágy mögé verik a hamut. Kézről kézre jár literes üvegben a bor, amit nem messze mérnek.

És Pál József nem passzol máshova, csak — lötyögősen — a hiányába. Úgy áll itt a küszöbön, mint egy rakás szerencsétlenség. Itt állna akkor is — és épp ugyanígy: tartózkodva, dehogy is bántón, ünneprontó szándékkal —, ha történetesen nem ő az, aki a diplomavizsgán csúfosan elhasalt. Akkor se tudna a vandál dúlással egyetérteni se, ellenkezni se. Mint ahogy a százszor leírt fogadalmakkal, bemagolni kényszerült haszontalansággal nem békélt, de ellenük nem lázadozott.

Az apja tud így megállni a küszöbön, a ritkán látott, ő tudja így otfelejtetni magát, hogy csak oldalvást vagy meghajolva lehet elférni mellette. Ha kifelé néz, kinyújtott karra támaszkodik a félfának, mint aki megválogatja, kit enged be, s maga is eddig van otthon és nem tovább; ha pedig befelé fordul, vállával dől neki, és lesunyt fejjel mosolyog a bajusza alatt, mint aki bebocsáttatást kért bizakodva. De Pál József más: ő épp azt teszi, hogy nem foglal el semennyi helyet. Csak egyszerűen véletlenül ott van, ahol éppen leledzik.

Ő aztán, Pál József, alaposan levizgázott: a vizsga legközepén egyszer csak megnémult, egy szó nem sok, annyit se lehetett kihúzni belőle aztán. Állt az elbizonytalanzkodó kézzel felrótt képletek rácsuszamlani, őt maga alá temetni induló meredélye alatt, bámult a táblára, mint borjú az új kapura. Ki érti ezt? Hisz nem buta, és rossz tanuló se éppen. Valami baj van? Nincsen. Hogy magyarázza meg: a kérdés egyszerűen elkerülte őt, hogy volna rá válasza? Van egy pont vagy határ, amilyen talán a meghalás lehet (de csak ha abból visszatérhet, vagy ha épp csak megérinti az embert), vagy bizonyosan amikor az embernek először van dolga nővel, ahol (nem azon túl, attól kezdődően — ott) minden újra azonos, egyenértékű, újra egy: ez a minden-egy, a *mind-egy* pontja. Mint az úrbe rövid időre kibucskázó repülőben a súlytalanság, úgy állható meg, s akarattal nem lehet elérni, beletalálni és kitalálni belőle, csak áthaladhat rajta a lélek *változatlan*, nem lassuló és nem gyorsuló se-

bességgel vagy nyugvása közben. Ezen a ponton valóban minden egy, annyira egy, hogy semmiféle kérdés nem válaszolható meg, mert kérdés sincsen már és válasz más, mint a mind-egy.

Nem a tudás vagy nem tudás dolga ez, távol attól: a révület oszoltán öbenne csak úgy sorjázódtak a válaszok a rá záporozó kérdésekre. Csak a tanácstalan és eliképedését sem a dacra lecsapó nyers szigorrá élezni, sem az elveszettséget felemelő kegyélemmé szelídíteni nem merhető bizottság ihihette ezt. Nincs miért kimondani őket és minden kérdéssel egyre kevésbé lehet, s ha csak egyre is válaszol, az igazi megszégyenülés, a vereség, az összeomlás az lenne. S már remeg, szinte sír, mert sajnálja erőlködésüket.

Mit lehet ebből közölni a folyosón izguló jelöltekkel, akik ezer mellékes körülményt találgatva, várható fogásokra készülve, babonás sopánkodással kíváncsiskodnak és „ne is mondd”-oznak föl-váltva? Egykedvűséget csodálnak.

Valami azért készülődött benne, valami összetorlódott ehhez a nagy elnémuláshoz.

Olyan ímmel-ámmal, halogatva indul a gyárba, hogy rossz nézni. A dolga az, hogy tervezzen világítást a gépsorok fölé, meg ahhoz is, a gépekhez is vezetékeket. Egy asztalhoz leültetik, kerítenek egy alaprajzot, s azon túl rá se füttyülnek: szabad bejárása van, és szabadon mozoghat.

De mit vánt: dadát?

Ajánlkozik segíteni egy ráérő beállító, de ő attól fogva kerüli. Csinált kérdéssel van a baj, ahhoz kanyarodik vissza mind nagyobb rémülettel, ahogy telik-múlik az idő, azzal vacakol tanácstalanul ahelyett, hogy világítótesteket válogatna, vezetékeket méretezne; csak szédeleg, századszor utánanézve ugyanannak, századszor indulva egyfelé más-más apróság ügyében, és visszatérve dolgavégezetlen, s szinte úgy, hogy nagy kő esik le a szívéből, mert dönteni most se, most se lehet, most se kell: hogy a kész vezetékeket a főltszenelt lámpákat, melyek alatt sebesen varrnak a nők, minek vegye? Érvényesek-e? A nők is zavarják, de mennyire, a kuncogók és lesütött szeműek.

Egy bátortalan tapogatózásra megkapja ugyan a kézenfekvő választ: ami maradhat belőle, maradjon, ami nem, cserélje fel. Tegyen belátása szerint. De terveznie kell, s ha egyszerűen lemintázza az egészet, az hamisítás. Nem is lehet, mert néhány típus kideríthetetlen eredetű. Mire vélhetnék elbírálóí? Ha viszont mindent átalakít, mit szólnak hozzá a gyárban, ha kitudódik? Mert ha itt ez

a gyár, a falban a vezetékek, s égnek benne a lámpák, folyik a munka, akkor az bizonyos, hogy az iskolai mércéknek eleget tesz, meg egyebeknek is. Akkor itt minden megoldás csaknem kifogástalan, legfeljebb jóvá lehet hagyni. Arra kell? Ő? Ha meg mégsem tökéletes, hát miért csináltatják meg vele játékból, s miért nem sietnek inkább elvégezni tényleg? Mozdíthatatlanul eltenpeszkedik az adott, ez nyomasztja. Szóval ez nem egy a fejébe, lehetséges-e, hogy a két dolognak éppen semmi, de semmi köze nincs egymáshoz: az ő terve, akármilyen kolosszális, elsüllyed valahol az archívumban, a kész lámpák alatt pedig folyik tovább a munka ugyanúgy, mint addig. Tervezéshez tiszta új valami kell, úgy érzi. Vagy tudni előre, hogy mi lesz itt, milyen változás. Ez pedig nem tartozik rá. Van egy ötlete, de az üzemvezető elhúzza a száját: tudja ő azt, mennyibe kerülne? Hát kalkulációt azt nem kell csinálni.

S bármi volna, így megmagyarázná.

Mit hagyjon meg, mit ne hagyjon meg, már annyira a körmére ég a dolog, hogy lassan mindenben ahhoz tér vissza, ami megvan, s egyszer csak, mint aki fölébred, már csak három nap van hátra, és ő sehogyse áll! Akkor nekiveselkedik, leragadó szemmel számol, ír, rajzol, két éjszaka egymás után, gépeli a munkáját zibbadó ujjal, s még azt sem tudja, hogy az ékezet alá kell ütni a betűt; leüti, visszahúzza, rá az ékezetet, s most üreset üt; így halad. Aztán az a buta kérdés a vizsgán, az meg végképp, ki másnak okozna gondot! Csak hát a dolgozatot szó nélkül elfogadták, semmi kíváncsiszkodás, hogy elmondhatná, mi nyomasztja ekörül változatlanul! A Feladat, a végre kitaruló Lehetőség, a Küszöb, amelyen beléphet, hát csak ennyi minden, ez?

Most aztán legjobb, ha úgy tesz, mintha potomságnak tartaná az egészet, ne lógjon ki a szerencsések közül. Kissé kellemetlen, vagyis hát fölöttébb bosszantó, hogy reggel be kell mennie az iskolába: szerény összeg fejében még a télen elvállalta, hogy ő írja ki tussal a diplomákat. És Pál Józsefnek nem jár oklevél.

Úlhet majd röstelkedve a titkári szobában az ablak előtt, írhatja negyvenszer az iskola nevét valami nagybetűzést biztosan eltévesztve (vagy ha nem, hát a megadott mintának jön a helyesbítése), s zavarában egy álló nap minden kérdésre így felel: „persze”, mert úgy telemegy az ember tüdeje a csinos titkárnő parfümjével; vajon van-e kérdés, melyre ne illene: „persze”. Persze. Persze. Persze. S van-e, amely ne volna oda nem illőbb egy ragyogó szemű titkárnő és egy lógó orrú kamasz közé egyáltalán mindenféle

közönséges beszédbbe, mint ahogy nincs mestenkéltebb, mint ha valaki öfeléjük nem sajnálja végig kimondani: „természetesen”.

Van itt más szégyen is. A föld alá süllyedne Joca, ha erről valatnák. Szóval, hogy nyilván ő az egyetlen, az osztályban-e vagy az egész világon, ez könnyen összetéveszthető, aki még szűz.

Felvilágosítása egy „penkala”, színes töltőtoll megismerésével kezdődött, miközben egy nagyobbacska legényke meggyőző és borzongató kiselőadást tartott a kútnál valamiféle behatolásból és versenyfutásból összetevődő misztériumról; ha elfordították, a tinta visszafolyt, s a két teltkarcsú modellről, egy barna bőrről, meg egy szép szőkéről leszippantódott az egyrészes fürdőruha. A tévképzetek, hogy ez a „behatolás” olyasféle, mint a darázs fullánkjának egyetlen dőfése, avagy valami injekció, továbbá, hogy ama versenyfutás milliányi részvevője, akiket a győzelem savanyodó vérű hírnöke lefőzött, lekörözött, lógó orral tér meg valamely örökös készenlétben álló angyalrabja, lassan oszladozott egy-egy elkapott, álombéli húsboltok dús kirakatát formázó jelenet hatására valami ócska pornókiadvány lapjáról, kincsként vigyázott orvosi könyvek lapozgatásával.

Viszketve égő szemmel fordul ki, sorjában harmadszor, az utolsó filmelőadásról, melyben a töltőtollra miniatürizált idomok teljes közelképi pompájukban domborodnak a vásznon. Alkalom? Táborozáskor a tengeren egyszer, aztán amikor egy levelezés ismerkedésből találkozás lett (s az egész gyorsan abbamaradt), egy kolégiumi hétvégén, néhány táncon — próbálatlan: bizonytalan; volt is meg nem is. Hogy kell, hogyan kell hozzáfogni, a lényegre térni, honnan tudhatná meg; azt mindenki elhallgatja.

Normális-e Pál Joca? Már bizonyos, hogy egyáltalán nem az.

Nagy vívódások, a búskomorság és az izgékonyság rohamai után rászánja magát, hogy tanácsot kérjen egy lap lélekorvosló rovatától. Egy terjedős, összegabalyított levelet, melyet őszinteségi rohamában írt, eltűzel, egy másikat, egy végsőig szűkszavút, sokáig rakosgat, újrafogalmazza, míg nem aztán egy önsajnáló változatát eleve kiábrándultan föl nem adja. Várja, várja a választ, nyomkodja a pattanásait, s egyszer tényleg, kivonatolva ott a levele! Szinte véletlenül veszi észre, mert helyszükében három másikkal összevontan intézik el kenetteljes hivatkozással a türelemre azt, ami bántja: az idő, az idő megint, hogy mindennek eljön az ideje. De addig, addig mit kell csinálni? Hogy hihessen az eljövételében. Temetkezzen tanulásba, tombolja ki magát a sportpályá-

kon. A közfelfogás mégis az, a férfiasság, felnőtttség jele nőt keríteni és minél gátlástalanabbul, s az nyilvánvaló, hogy az ész ahhoz nem erény, a muszkli is csak dísz — a szemtelen erő meg a papolás a fő lelemény, ezt kell leszűnnie. P. József helyzetének nagy hátránya az, hogy kénytelen szomjasan inni a képtelenebbnél képtelenebb meséket, hisz nincs miből levonnia, lehet-e hitelük, a képelete hát nem segíti át a nehezén, hanem inkább elvadítja.

Beszélnék összevissza, dicsekednek, és muszáj odafigyelni, mert még elszalaszt valami fontosat. Érzi pedig, hogy a fele badarság. Vajon van-e tényleg kancapor, amit csak bele kell keverni a nők italába és attól mindjárt úgy rájuk jön, hogy nem tudnak ellenállni? És amiket Ladó mesél, hogy a tengerészek miket csinálnak, mikor végre kikötőbe ér a hajó és kimenőt kapnak: hogy erejük fogytán csak fognak egy igazi banánt — de hol van az a hely pontosan, ettől fél legjobban Pál Joca, hogy nem fogja megtalálni, ha véletlenül egyszer mégis úgy adódik.

Valahogy ez is mintha olyan mással nem közölhető dolog volna, egyvalamibe órákra bele tud feledkezni: a vonatozásba. A készletet a tizedik születésnapjára hozta Pál Jocának az apja, s aztán adandó alkalommal Mária mami mindig hozatott hozzá valamit ismerősükkal: egy-egy vagont, sínpárt. Pál Jóskát egyre ritkábban, de még el-elfogja a kísértés több napos ünnepek vége felé, mikor már kín a tétlenkedés, s rövid tusakodás után, ha biztos benne, hogy senki se nyithat rá, összerakja. Mennyi változat ugyanazokból az elemekből? Ha minden létező eleme megvolna ennek a játéknak, ha mindet megszerezhetné, hányszor elgondolta! S lehetne házakat és hegyeket csinálni hozzá, erdőt, akármit, ami eszébe jut, egész kis világot. Sokat törte Pál Joca a fejét, hol lehetne neki helyet találni: az udvaron csak ázna. Mi mindent lehetne még!

Ladó most nagy lábon él, pedig itt kidobták az iskolából; mindig ott lógott annál a motorszerelőnél az utcából. Kinn azt csinál, amit akar, éli világát. Mindennap dolgoznak fél öt, ötig, néha túlórának, akkor mennek a kocsmába és tizenegy-éjfél felé haza. Réggel nem is muszáj pontosan menni munkára: amikor akarnak, bemennek, kivesszik a kartont, benyomják az autómataiba, az gombnyomásra beüti az időt. Amikor kimennek, ugyanúgy. Ha úgy hozza a kedvük, egész éjjel mulathatnak. Csak rendelnek, és amikor mennek kifelé, bediktálják, aztán szombaton, mikor kapják a fizetést, összeadják nekik, és akkor fizetnek. Szünetben is odajár-

nak bekapni valamit. Nőket fognak ott. Ladó megvendégeli az egész frissiben érettségizett társaságot. Mesével is traktálja a szájatíbbját. Hogy majdnem belekeveredett valami slamasztikába. Új útlevelet kapott volna, nem nagy dologért: el kell menni Svájcba repülővel. Fizetik az utat. Egy táskát kell átvinni, egy aktatáskát. Semmi vész, nem foghatnak gyanút. És ezer dollár üti a markát. Talpra állhatna anyagilag. Csakhogy a Ladó kapcsolt: ha annyit kínálnak, megér az a dolog tízszer annyit is. Pál József néha úgy érzi, ő bizony összeszedné magát, mindent megtenne, kipróbálna. Megcsinálná a szerencséjét.

Legjobb volna elmenni innen. Örökre. Ha az apja megjönne, Joca megmondaná, vigye magával. Együtt élhetnének egy kis szobában, és ő megtanulna főzni, amit a férfiak szoktak, dolgozna akármit: elmenne mosogatni is vagy akármilyen nehezebb munkát. Lehet, hogy egyszer még tanulhatna is, de az nem olyan fontos. Csak minél messzebb.

A nyár elromlott. Elrontotta a diplomavizsga. S nem bírja már hallani a Mami sopánkodását, hogy mi lesz belőle, bead egy kérvényt valami pályázatra: hátha fölveszik diploma nélkül, őszre különben is van újabb vizsgaidőszak, és aztán majd meglátja. Erre Janacsek bácsi okosította föl, hogy próbálja csak meg. Nem nagyon bízik ugyan benne, de üsse kő. Vannak vagy húszan. Terelgetik őket az irodaépületben egyik teremből a másikba; adatok felvétele, kérdőív, mindenféle tesztek, s Pál Joca tartózkodóan vonul a csoport szélén, mint aki csak idetévedt, de ha már itt van, körül néz egy kicsit. Sehol se kérnek diplomát, már szaporábban kezd lélegezni, mikor legvégül a vastag szemüvegű pszichológusnő elé kell odaállni, de ott még ketten ülnek és az egyikük rákérdez. Nem, nincsen, majd októberben megint vizsgálhat. Sajnálják, akkor nem lehet. Ha nem, hát nem.

Dolgozni kellene. Akár vízvezeték-szerelő, villanyszerelő vagy ilyesmi, mindenhova bemegy. Végül fölveszi egy vízvezetékes. Pál Jocának nagyon kicsik az igényei. Csak kezd el-elkésni. Fél hétre kellene járnia. Mikor egypárszor elkésik, ráfogja, hogy fél hétre azért korai. Hogy ott takarítgatnia kelljen. Már morog nagyon a mester. Mert Pál Joca nem is nagyon igyekszik. Szép lassan megcsinálja, amit mondanak neki, de többre már nemigen kapható. Van, hogy nincs kedve melózni, el se megy. Vagy csak dél felé.

Ha még egyszer elkésik, akkor nem is kell, hogy többet jöjjön. Á, nem megy ő többet vizeskedni. Beállít a mesterhez.

Meg volt beszélve, ugyebár, mihez tartsa magát? Persze, de még tartozik kétszáz dinárral.

Pál József gondol egyet, és hirtelen ötlettel — Mári mami tudta nélkül — eladja a kisvonalat az egész fölszereléssel. Megegyeznek, hogy a fiú nem viszi rögtön el. Időközben Joca kiüresíti a szekrény tetején fekvő régi papírkoffert, ruhaneműt, egy szalámit rak bele és csupán egy levélkét hagy hátra, hogy a jáúkvonatért egy fiú fog jönni. Két címe van egy városból: a Ladóé meg Rózsikáé, aki valami kibogozhatatlan kötelékek révén rokonuk, s aki-nél Joca apja rendre megfordult. Kiskorából emlékezhet Jocára.

Egyszer csak idegen városban találja magát korán reggel, tiszta egyedül, elanyátlanodva: a vonatban alig vált szót valakivel, a zsebeit tapogatja, és szeme rajta a papírkofferon. Előbb szégyenlősen, begyulladva kérdezősködik, merre is lehet a keresett utca, aztán sok kutyagolás, villamosozás után magyarázza fűnek-fának kit keres, hogy néz ki, a kezében nyikorog az átkozott koffer füle, ahogy caplat. Szinte eláll Pál Joca szívverése, amikor a valahára meglelt címen apránként kiderül, tényleg lakott ott egy Rózsika-forma asszony, de már régen elköltözött. Valaki elmagyarázza, körülbelül merrefelé, a város melyik részén kereshetné. Azt mindenestre megmondják, milyen nevű étteremben dolgozott a konyhán. Ott megint csak egy utcanévet tudnak mondani. Ijedtében nem mer költeni, egy padon szalámit eszik magában. Kézze-lábbal megértetni egy taxissal, hogy tudni szeretné, mennyire jön eddig meg eddig, de sajnálja rá a pénzt, elindul gyalog. Ráesteledik a kutyagolásban. Egy papírt mutogat a címmel, úgy halad. Megvan az utca, muszáj próbálgatni a házakban. Pál Joca fölmegegy egy épületben az emeletre, becsönget találomra. Valaki kikémlél, s hiába hadarja Joca gyorsan, rossz németiséggel, „bitte ich habe eine mädchen”, jugoszláv, a kis ablakocskán kiszólnak, én nem tudom, az ajtót ki se nyitják. Tétován indul ikifelé. A nyirkos, kihalt lépcsőházban egy idősebb hölgybe ütközik, majd azt megkérdezi ő. Hébe, habog, a hölgy meg sietősre fogja, „nein, nein”, húzódná el tőle, majdnem hogy sikít. Megretten tőle, semmi se használ. Menjen ki, azt mutogatja, mert ő nem mer elmenni mellette, a helyéről elmozdulni addig, amíg Joca ki nem megy. Tőle van megijedve, Pál Jocától! Joca meg van átkodva.

Hát jó, kimegy a fiú az utcára, leteszi a koffert, az élsővény mellé, és ráül elszívni egy cigarettát. Kicsit belát egy alagsori ablakon, valaki ott lenn rakosgat, főz vagy mi, egy fiatal lány.

Mihez fog ő itt kezdeni? Nem tudja a nyelvet, semmit, semmit nem tud. Amin nem is gondolkodott, már az sem olyan egyszerű. Hogy oda legyen állítva valahova, mint az a lány odalént, az való őneki, az biztonságot ad, akármilyen cudart is esetleg. De ha nem képes megtalálni, hova állhatna? Egyáltalán hol fogja ma le-hajtani a fejét? És Pál József szeméből szégyenszemre szivárogni kezdene valami igen vékonyan, mert nem tudná elviselni, hogy lássák — ha valahonnan nem hallana neszezést.

A neszezés annyi, hogy a lány kinyitja a kis ablakocskát, kibámul a dróthálón át, és sóhajt egy nagyot, legalábbis Jocának úgy tűnik. Ez adja meg a lökést, hogy besüssen és becsöngessen az alagsori lakásba, elhiteti magával, hogy itt csak „domar”, azaz házmester lakhat, s annak tudnia kell a Rózsikáról. „Bitte habe sie das jugoslawischen „Mädchen”, hadar összevissza, ami csak eszébe jut, s a lány visszaszól: „Razumeš ti srpski?” Hogyne, hát persze, hogy ért, Pál József, jugoszláv ő is; nagy kő esik le a szívéből, most már helyben van végre.

Kiderül, hogy Rózsika nemrég még itt lakott a szomszédban, de se szó, se beszéd, odábbállt. Hazaérnek többen munkából, megkínálják vacsorával. Már a gőzétől szinte elalél. Neki se lakása, semmi. Mitévő legyen? Az egyik férfi tud egy helyet, ha Joca nem félős. Ismerősnél.

Csak már ágyba dőlhetne.

A vasút mellett mennek.

Kijön a rücskös képű házigazda, valami utolsó hely ez. Te jó ég, hova került! Még jó, hogy a pénzt az alsónadrágja zsebébe tette; nincsen pénze, mentegetőzik, csak épp a szállásra.

Hárman alszanak a szobában, krákogás, bűdös van. Mondják, hogy hova feküdjön: egy piszkos ágy. Le se mer vetközni, még valami betegséget kap. A koffert nem nyitja ki, Hasra fekszik, rálapul az ágyra, érzi a lágyékán a pénzosomót. Így alszik felriadozva. Szörnyen nyomorultul érzi magát az első hajnalon. Akar-e estére is ott aludni? Isten ments.

Meg kell keresni a Ladót, mindjárt azzal kellett volna kezdeni. Elindul Pál Joca, ahogy magyarázták — most okosabb: villamosozik — két átszállással, minden vonalon vásárol jegyet, az azért elég sok. (Másnap derül csak ki, hogy egy jegy az egész vonalra szólna egy óra hosszat.) Elvergődik valahogy a Ladó címére, ott megértetik vele, hogy csak este jön majd haza. Pál Joca visszafelé veszi az irányt, az állomásra, hogy beadja a koffert. Drágállja a

villamosozást, elhatározza, a leghosszabbnak gondolt szakaszon majd gyalogol. Nem is sejti, hogy megvan rá a jegye, arra is érvényes. Figyeli az irányt — egyszer csak látja, véget ér a sínpár, távolabb kaszálók, nem mehet tovább! Csak egy nagyon nagy forgalmi csomópont extra utak le-föl, mindenfelé. Még járda sincs. Gyárak, külváros. Elindul szépen az úton, kinézi magának az útjelzőt, hogy „centrum”, arrafelé. Már ő se tudja, mióta megy, akkor egészen kiszáradt szájjal megkérdezi végre, merre van az állomás. Azt keresni erre felé? Meg van talán boldogulva, úgy néznek rá: ott a busz. Á, nem, nem, nincs öneki arra pénze.

Hosszas töprengés után beadja a koffert a megőrzőbe. Még egyszer hiába keresi Ladót. Ahogy lödörög összevissza, kalimpáló szívvel figyeli: itt-ott a kapualjakban kifestett nők ácsorognak, ténferegnek. Nem meri biztosra venni, hogy ezek azok. Aztán látja, néhol kocsiból is intik oda őket. Már lejárta a lábát.

Az egyiket addig lesi, hogy az ránéz, és Joca hirtelen felbátorodva odalép, „bitte hast du eine nacht”, ennyit kinyög valahogy. Végigméri, mond egy összeget.

Pál Joca füle már parazsallik, most azt se mondhatja, hogy ez neki túlon túl drága. Talán olyasmit várt, hogy megpaskolja az arcát és elvezeti: neki, ő, öneki, ingyen, őt kiszemelte, őt és senki mást, hogy valami nagy öröme megajándékozza a testével. Nem tudja eldönteni talán, hogy tetszik-e, tekintget jobbra-balra. Valami, az eliszonyodás meg a fékezhetetlen nevetés határán egyensúlyozó megszeppenéssel fedezi föl, hogy a nő kellett magát, előtte, neki! Az nyomasztja legfőképpen, megmondja-e neki, hogy még nem csinálta. Esetlen nekibuzdulással kérdezi, mintha szántszándékkal el akarná rontani az alkut, hogy ne kelljen beismernie a megfutamodást: nem lehetne olcsóbban? Ő se tudja persze, hogy gondolta. Mennyit lehetne engedni. A nő elfintorítja az arcát: eredt te inkább akkor haza.

Haza, hova haza?

Pál József megbánja az egészet, szinte szalad a gondolata elől, hogy az apja is talán ugyanítt haladt el. Egy éve, egy hónapja, vagy talán egy órája sincs. Itt ugyanúgy elhaladhatott, mint bárhol. A kő, a levegő ugyanaz.

Talán ugyanígy kellett magát előtte. És ugyanúgy választott, mert a szem, a szemben a szikra se más. Szégyenkezik Pál Joca, és sehogy se hagyja nyugton az a mozdulat, ahogy a nő félfordulatot tett előtte.

Ritkulnak az utcák, vallami rettenetesen elgyöngíti. Megint az állomásnál találja magát.

Által egy hotelt lát; most már mindegy, nem való ő semmire, oda bemegy, és elintézi magát, zsilett van nála: kéthetenként már le szokta szedni a ritkás pelyheket a pofacsontjáról. Viaszféher lehetett az arca, most tüzel, ahogy a tervet kiszínezi.

Hunyórog a hallban: elég drága, négyszerese annak, amit a menhelyen fizetett. Reggeli is van vele. Az már neki nem fog kelleni. Jó van. Járkál a szobában, benéz a szekrénybe, utoljára a fürdőszobába is. Pál Joca nézi a fénylő telefont és sírhatnakja van. Meg fog halni. És még csak nem is beszélhet már azon senkivel. Nincsen senkije. Egészen meghatódik a saját sorsán. A frász kitöri, amikor hirtelen megszörren a telefon. Valaki darál németül, Joca nem érti. Talán azt kérdezik, hogy kell-e a nő. Aztán nehezen kihámozza, hogy azt akarják megtudakolni, mikor ébresszék.

Nem ébred reggel egyáltalán, őtet nem kell, hogy ébresszék.

Maga elé képzei azt a kurvát, ha ezt tudja, elmehetett volna vele. A koffert, buta fejű, azt se vette ki, pedig van még benne szalámi.

Hirtelen valami pánik fogja el a saját szándékától: szűzen fog meghalni, szűzen, rémüldözik. És már valósággal kéjeleg ebben.

A hotelokban is lehet ilyesmit. Alkánmibe kerül.

De hogy kell csinálni?

Ich nicht auf morgen. Halogatja, hogy mikor fogja teleengedni a kádat. Maga elé képzei a kis nőt, és dühödten onanizál újra és újra.

Tizenegy, mire fölébred. Reggelizni már nem lehet. Pedig ki volt az is fizetve. Most már, harmadnapra, muszáj megtalálni a Ladót.

Kiváltja a koffert. És már megint délután van. Meleg van, a gyomra üres. Útba esik egy park, ott Pál Joca leül egy félreeső padra, hogy hát menjen-e el egyáltalán. Vagy induljon rögtön haza. De hát a félelme valahogy elmúlt. A kiskabátját ráteríti a támlájára, a koffert fölteszi a padra. Azon veszi észre magát, hogy fázik: a kofferra borulva elaludt.

És nincs a kabát. Benne az útlefél!

Fölugrik, rémülten ide-oda kapkod, kering a pad körül, a koffertől nem mer látótávolságon kívülre eltávolodni. Nem mer rendőröknek szólni, mint valami osodatévdőhöz, szalad Ladóhoz. Annak valami szomszédja, akivel előző alkalmakkor is beszélt már, a za-

kóhítoriára gyanakodva néz rá: talán disszidálni akar? Esze ágában sincs.

Legjobb, ha elmegy a konzulátusra, azt tanácsolja neki. Már csak a portással tud beszélni Pál Jóska, délután nem fogadnak. Majd reggel, akkor biztosan el lesz intézve valahogy. A Ladó barátja ajánlott egy címet, muszáj valahol megaludni. Hát még az elsőnél is rosszabb, egy adta nyomontanya: egy nagy közös teremben isznak, sakkoznak, sötét van, piszkos minden. Pál Joca illendőségéből megkérdezi, van-e másik szoba is. Van fönt egy manzárd. Az ugyan ki van meszelve, de mint egy cella. És a sarokban egy rakáson valami cókók. Nagyon magyaráz a gazda, mi az ott, kié, nyúlna is érte, hogy eltiüntesse, meg nem is bántaná, olyan furcsán viselkedik. Joca beledenmed: aki itt lakott vagy aludt, biztosan bekrepált! Talán az előbb vitték ki innen. Hát nem. Inkább visszamegy az állomásra a váróterembe.

Igazoltatják. Hol az útlevele? Hogy a csodába magyarázza el nekik. Pál Józsefet bekísérik az őrszobára. Szerencsére a konzulátuson föl van írva a neve, hogy jelentkezett.

Délben kap egy papírlapot, az az ideiglenes útlevél, három napig érvényes, azzal három napon belül jelentkeznie kell otthon.

Jegyzőkönyvek, nyilatkozatok — Pál Joca alig tudja elhíttetni, hogy se disszidálni nem akart, se eladni nem adta el az útlevelét.

És egyáltalán mi az ördögöt keresett ő ott?

Nagy dolgokat képzelt. Legfőképp saját magáról. Hogy majd ott szerez ő nő.

Az egész kaland rossz álomnak kezd tűnni odahaza. Mami szerencsére nem sokat faggatózik, még ha sóhajtozik is sokat.

Pénz kellene, hogy ne kelljen tőle kérni. Valaki ad egy tippet, hogy adhatna órákat számtanból. Buta és erőszakos csemetékhez jár, akikből mindenáron lennie kell valakinek. Nincs meg a türelme hozzá, de szépen lehet keresni vele. Igyekszik komolynak látszani, de ha tiszta a levegő, nem nagyon töri magát.

Jelentkezik egy asszony, majdnem el se vállalja, nincs elég ideje. A nyolcadikos kislányát kellene felkészíteni pótvizsgára. Magdika csúnyácska kislánynak tűnik eleinte. Nagyon iskolás mindenben. Nagy rend náluk, egy asszony jár hozzájuk. Finomak, olyan halkán teszik be az ajtót, hogy a levegőt érezni. Pontosság, minden, külföldi cuccok. Magdika mindent úgy csinál, ahogy Pál Jóska mondja. Ez annyira meglepi, hogy figyelni kezd rá, és észreveszi, hogy odavan érte, nagyon okosnak képzeletű magáról. Joca

adja a nagyot, tetszik neki az egész úri tempó. Rengeteget képzelődik róla, hogy mit fog mondani neki, ő mit válaszol és hogyan fognak élni. Nekidurálja magát a diplomamunkának. Érti, ez az a nagy szerelem. Közben a lány papája utólag beszél valamelyik tanárral az iskolában, rájön, hogy Joca ezt-azt összehazudott, és kiadja az útját. Azt is olyan finoman elbeszélgetve: leülteti, és a lelkére beszél, aztán jól letolja, meg hogy csak igyekezzen. Jocának ég a pofája. De aztán pont azért is elkezdi megvárni meg kíséretetni Magdikát, aki közben levizsgázik és beiratkozik gimnáziumba. Hogy micsoda fennhézva kioktatja az, tisztára az apja szavaival, miket iképzél ő magáról?!

Nem baj, a fontos az, hogy ő diplomát és fölvevették az egyetemre. Minden más lesz, nagyvárosban. Megkomolyodik.

Látja ő, Pál Joca, a szeme sarkából nagyon jól látja, hogy a virgonc kis albán fiú mélyebben hajol a jégdobozba, szinte belebukik fehér köpenyében, a rendesnél tovább kotorász benne, a rózsaszín, fehér és krémszín kugli helyett — epret, citromot és vaníliát rendelt — három, a megtévesztésig hasonló színű, arányos, tömött pitypangbóbitát helyez disznódrótozóra vagy vonatjegy-lyukasztóra emlékeztető öblös kanalával a tölcsérbe, úgy nyújtja át mosolyogva. Nem, Pál Jocán nem lehet kifogni! Olyan nem esztek. Á-ááá, Pál Joca nem az az ember, aki most lármát csapna, ő érti a tréfát: nevetését visszafojtva, titkon jól mulatva a csínyének leplezését váró cukrászfiú meglepődésén kifizeti a fagylaltot, még meg is köszöni jó hangosan, körülnézve, és úgy lép el vele, mint aki csak azért nem nyúl bele rögtön, mert élvezetét leli abban, hogy előbb elképzelje, miként fogja hűteni a nyelvét a tündöklő gömbökön. Aztán a Vuk-szobornál a sarkon, egész testével fedezve kincset, nehogy valami elcsörömpölő villamos vagy tevéként tovahullámzó trolibusz szele kisodorja fészkükből a benne könnyedén megülő labdácskákat, lesunyt fejjel átsiet az úton; s egyet gondolva mégis visszavágtat a park oldalára. Ott egy hirdetőtáblánál úgy tesz, mintha azt tanulmányozná átszellemülten, s közben orra elé emelt szerzeményét nézi, nézegeti.

Bóbiták, igen, pitypangbóbiták. Egy krémszín, egy fehér, egy rózsaszín. Ezért kellett olyan sokáig válogatni. Most már nem láthatja a cukrászfiú — picit csücsörítve, mintha egy dédelgetett dalmot akarna épp csak elsisegni az ajkaival, ráfúj. De a kis pihék raja nem libben el a rácsimpaszkodott magocskákkal a párnás kikötőből, melyet egészen ellepnek, elrejtenek a szem elől.

Mégis becsapódott volna?

Ráfúj erősen (ahogy a dzsezvában felejtett kanál nyeléről) visszakapott ujjára szokott), felpúposodó arccal próbálja egyenletesen áramoltatni a levegőt az útra kész szöszmötökre. Mégse szállnak el. A szemét összeszorítja, közel tartja a tölcéért, úgy fújja most már, mindhiába. Hát ezt csúnyán elnézte; az arca, mint bizalmatlan férges megérintett teste, végtelen átrendeződéssel vonaglik.

Óhó, Pál Joca, milyen bohó is tud lenni az ember: de hiszen *meg van fagyva*, fagylalva van, fagylalt a bóbíta! Szabadban nem is találni mostan, a katonai temető előtt különben volna belőle. Nem csoda, hogy hiába próbálja elfújni! Muszáj lesz várni egy kicsit, lehelgetni a fagyasztott pitypangkuglikat.

Elfogja a kísértés, hogy alig értetve hozzá a nyelvét azért csak belenyaljon: vajon a túhegynyi pilhe-pengék karistolnak-e? Biztosan olyan finomak, hogy csöppet se fájna, még csak látni se lehetne az egymással párhuzamosan megvonódó barázdákat, (akár egy hanglemezen), csak épp egy sós vércsepp omolna keresztül rajtuk rezegve. Nem, azt nem lehet, a világért se! — hiszen a vizsgabejelentőkre még rá kell nyalazni a bélyegeket. Az első harminc között, ha az automata rendszereket és a mágneses mezők elméletét leteszi, az első harminc között írhatja be a harmadik évet!

Nem meri, ő ugyan nem, Pál Joca nem meri megízlelni. Inkább csak a kisujja hegyével nyúl félve a fagylalthoz. És nem is vág: *puha jég!* Mikor a jég hirtelenül nagy melegbe kerül, a felszíne nem olvad meg egyszerre, csak megvizesedik, s a felszínén hártványos szilánkok mozdíthatók el, a burka pedig megereszkedik, megpuhul, ruganyoz. A szemgolyó ilyen, a halottaké, az orvosira bejutott földije magyarázta egyszer, mielőtt megüvegesedne.

Hoppá! — de hát nem igazi fagylalt ez, hogy volna vizes? Harmatos! Harmatot gyöngyöz! Harmatot gyöngyöz a gyermeklánccfü három fagyott bóbítája. Eperharmat, citromharmat, vaníliaharmat! Pál Joca még a park oldalában és fújja le a csöppecskéket, melyek elvitorláznak a szemlibe.

Pál Joca fölgyúrte a gatyaszárat. Nem akar szégyenben maradni. Ő aztán nem fog linkeskedni. Nem is engedheti meg magának, hogy fölösleges dolgokra vesztegesse az idejét, drága mulatság volna. Különben is kemény a tempó, kemény munka folyik, aki itt lemorzsolódik, veszte van. Őt is elfogja a kísértés, hogy nők után koslasson, izákoskodjon, mint némelyek, de erőt vesz magán.

Az ő temploma maga a város, Belgrád, ahogy a zimonyi álló-

másról látszik, ha az esti vonattal utazik le. Végig a látóhatár fényárban úszik. Lenyűgözi a geometrikus részekből áradó világító maszat, mivelhogy valami hihetetlen rendszeresség, módszeresség áll mögötte, az emberi kezek hangyaszorgalma: nagy távvezetéseken az áramot idevezetni, biztonságosan bejuttatni a fő elosztó vonalakon, végig a zezugos, dimbes-dombos utcák mindegyikén, be a házakba, föl és le, jobbra és balra, át a falakon a rendeltetési helyükre, ebben az áttekinthetetlen dzsungellben, úgyhogy, valamelyik házban egy meghibásodás (vagy akár egy tucatban is) már semmit se csorbíthat az összképen, nyugodtan ráhagyható az érdekeltekre, mikor jut eszükbe kiküszöbölni, ha nem teszik meg, az ő bajuk, ha megteszik, csak rekonstruálták a diadalmas hálózatrendszert — ennek a rendnek a leendő szerény kiskatonájaként feszíti valami megindultság a mellét a város immáron örök fényei láttán.

Benn, odalenn a városban, nyomorultul elveszik. Egyszer-kétszer elcsalják magukkal egy sörözőbe, vagy valami vendéglőbe giricére, és ő figyel, merre mennek, hogy visszataláljon: ment gyorsan elunja, és hazaindul a könyvei közé. Diszkóban is jár néhányszor: kötelességtudóan üldögel és társalog, udvarolgat feszengve, biztatgatva magát, hogy ez majd felfrissíti hajszolt elméjét. Eleinte az otthonban lakik, a belvárosban, ott a menza is, az egyetem is a közelben, úgyhogy alig néhány útvonalat kell fejben tartania. De ott egy idő után sehogy se tud nyugodtan aludni. Nem elég a sok járka-bánka, ajtócsapkodás, meg éjjel a forgalmas utca zaja, ráadásul az egyik szobatársa beköltözteti állandóra a középiskolás öcscsét egy kempingágyra, emellett átmeneti „illegalcok” is ott ütik fel tanyájukat, és ő hiába tiltakozik felháborodottan, az igazgató meg a helyfoglalók között nyilván valami egyezés van. Így hát nem tehet mást, cserélnetni kezdi a szobát csendesebbre. Már épp kezdene összehangolódni egy kis Negotin környéki vlahhal, akkor kiüt rajta az a rettentő kínos gombabetegség — hónapokig kenegeti magát estelente valami átható szagú sötét kenőccsel, és röstellli rettenetesen. Pedig lehet, hogy éppen most lehetne...

Pál Joca az első év után eldönti, hogy egyedül fog lakni.

Elanyátlanodva barangol egy álló héten át, míg valahára a Zvezdarán talál egy aránylag tűrhető állapotban levő és legfőképpen viszonylag olcsó lyukat. Többször is eltéveszti az utcát, továbbmegy az úton, mikor el kellene fordulnia, úgy el van rejtve már az utca is az emelkedő tövében, a temető mögött. A ház körül is kering egy darabig, mire kideríti, melyik utcára szól: sarokház,

s az udvari, vagyis az utcára néző része van beépítve szorosan egymás mellé ragasztott kóterokkal. Eléjük rendszerint benyíló van tákolva, az silány sperlemezrel kifoltozva, a tetőt linóleumdarabok födik, egy csomó féltégla rajtuk a nehezek. „U kući je voda” — áll a hirdetésben, s erre hitetlenkedve mered rá, míg végre megérti; be van vezetve a víz. Valóban: az ajtóval szemben az ágy áll, a végében keresztben egy szekrény, mely félig elfödi a kis ablakocskát, s a csap ott áll ki a falból az ágy fejenél, csak épp mosdó nincsen alatta. Ha csöpögni kezd, a homlokán fogja észrevenni legelőször. Az ő szobácskája a legvédettebb: legbelül van, s közé meg a ház közé a keskeny udvaron át műanyag hullámlemez van húzva. Joca nem tudja kideríteni, a háznak hány gazdája van, négyen-öten járnak a házbért beszedni, mindegyik egy vagy két kis helyiség lakóitól.

A szomszéd udvaron túl egy kétemeletes épület, valami század eleji kisüzem lehetett talán. Malomnak gondolja, fogalma sincs, miért. Egy év telik bele, mire Pál Joca annyi figyelemre méltatja, hogy fölfedezi: az ablakai itt-ott be vannak törve, tehát nyilván régóta használaton kívül van. Egyik szögletével valószággal az ő szobácskája mögé ékelődve egy tizenkét emeletes toronyház rekeszti el a girbe-gurba utcácskát, úgyhogy vaskorlát szegélyezi kinn a járdát.

Legelőször a vaspálca ötlik Pál Joca szemébe. A félméteres vaspálca az udvar közepén van a földbe szúrva egy ferdén a földbe nyomott téglákkal elkerített kis gizgazos kertféleségben. A pálca metszete négyzet vagy rombusz, s a legtetején kis darabon vastagabb valamivel. Mint valami markolat; gyűrűvel van elválasztva a pengétől, s elnyújtott csavarment mintázza.

Alighanem éppen a markolat alapján, Pál Joca enyhe csodálkozással nyugtázza: gyermekkézbe való tör, igazi gyermekkard. Egy korán tanyarú katonasorsra fogott kisgyerek nevelkedhetett itt egykor, tanulta hajnalban kipattanva, füstölő vízben övig lemosdva a szűk udvaron a fegyverforgatást, s amikor felcseperedvén, acélos testét már csak a rekeszizmáig takarta el az alacsony téglakerítés, igazi vitézi harcba indulása előtt kedves fegyverét itt leszúrta a földbe, hogy majd a csatamezőn, melyen lehanyatlík, szeme lecsukódván, kezével felnyúlhasson: ím, itt a hűvös markolat, a gyermektenyeret érdesítő fémdarab, két ujjá közt. Ez persze, tudja ő, csak a képzelete játéka; derűsen fedezi is föl egy idő múltán: hiszen a vaspálca közönséges nyárs egy grill sütőből, amin százszaám

süthettek csirkét ropogósra, mígnem a tűzhellyel együtt kiszuperálták, s ha egyáltalán valami céllal meredez itt az udvar közepén, hát még paszulyinak se támasztékul, legfeljebb valami kényes magocska fölött a hely jeléül, vigyázatlan láb rá ne taposson, ahol majd a csíra repeszi, útjából gördítve göröngyöt, laza burkát. A kertecskében ugyan csak dudva nő, de ki tudja, Pál Joca elgondolja, talán vannak növények, amelyek százévenként csak egyszer hajtanak ki, s akkor is rövid időre, vagy nőnek ugyan folyamatosan, ám emberi szemmel észrevehetetlen ütemben.

Új szokása lesz aztán meg, hogy hazamenet és elmenőben a fal mellől, nem túl feltűnően, de szemét valahány emelet ablakán végigjártatva fölkel a toronyházra; elég nehéz dolog egyébként, mert a „kula” oly közel van, hogy a nyakát szinte ki kell tekernie. Egy napon ugyanis — hét vége van, s nem utazik haza, inkább nekiveselkedik és két nap alatt átveszi az egész mágnesség elméletet — ahányszor csak kilép az udvarra, valaki hangosan ráköszön: „dobro jutro”; „dobar dan”, hogy összerezzen, és hiába kémlel körül (előbb még hirtelen vissza is köszön a fejét kapkodva), senki sincs az udvaron. Este már azt gondolja, ki se megy, mert még majd jó estét is kíván neki a hang, de a vízhólyagja feszül, muszáj kimennie. Akkor villan át rajta: valaki odafönről recscenthetett rá az ablakok valamelyikéből — ám hiába erőlteti a szemét, bealkonyodott, a ház kontúrjából semmi se válik ki, s ahol a lámpa világít, semmi mozgás. Mindenesetre jó lesz résen lenni: hátha onnan fönről vágta ki valaki az ablakon azt a nyársat is, s az úgy fúródott bele az udvar közepébe. Ki tudja, mi repülhet még utána!

Pál Joca azért vigyáz magára!

Hanem egyébként: a szódás kíméletesebb a lovához.

Üvegfalak mentén oszon haza, és nagy ibrikben főzi tanuláshoz a kávé; olyannyira elszokik attól, hogy szót váltson valakivel, hogy a sztereotip válaszokat — „hvala”, „dobro”, „jesam”, „neka, neka”, „izvolite” — összecseréli.

Milyen nehéz már csak az időt fölmérni, kiismerni is! A kaptáton sorakozó házak udvarában az összetákoltt garázsok tetején egy lelógó nyolcdarab csörögni kezd, megnyikordul valami sebtében odaszögelt lécz, egyáltalán minden szivacs-, rongy-, papírdarab, föl ismerhetetlen kacat, ami a püci udvarokban szanaszét hever, átfordul, arrábmozdul, ahogy az Északi bulváron végigsöpör az első szélrohám — Pál Joca még föl se fedezte, hogy itt a kossava,

és míg gyalog hazakutyagol egy derült napon, már csöpög az orra, kapar a torka. Mária mami megérezte volna fájós lábával a rossz időt, és biztosan hosszú szárú alsónadrágot parancsol rá, bár-hogy méltatlankodik.

Üres teát főz magának, beledugja az orrát a gőzbe, vissza kell mennie előadásra. Lehunyt szemhéján izzadnak a ráncok, homlokán viszket a bőr. Ereszkedik defelé a Rooseveltcútcán, a temető felől a belváros irányába, hát amikor a felüljáróról, ahol keresztben alatta halad át a forgalom, lepillant, látja: cukrot szórnak odafele, kristálycukorral szórják be lent végig az utat, kis teherautók zúgnak el leffegő ponyvával, és mögöttük fehér felhők kavarnodnak, száll, száll a cukor! Föláll a zsidó temető kapujáig; mintha idefönn is cukor borítaná vékony rétegben az úttestet. Nem mer lehajolni; és még ez a brummogás is, ami összeszorul valahogy a feje körül a levegőben; vissza kell fordulnia.

Aki abból a cukorból eszik, meg fog halni.

A viaszosvászonnal leborított asztalon a gangon egy nagy, befelé visszahajló peremű üvegbura állt lábakon, a perem alkotta, körbefutó csatornába nagyanya vizet töltött. Alája cukrot szórt. A legyek lepték, nyeles nyelvükkel löködték a kristályokat. Amelyik fölszállt, az a bura falához verődött, míg csak bele nem szédült az evickéléstől hullámzó körkörös folyóba. Sose tudta megfigyelni, a falánkok közül egy ugyan meddig bírhatja ki, annyian voltak, lehetetlen volt egyet szemmel tartani.

Pál Joca nem lazsál! Nem és nem, nuku strand és nuku kocsmá, lödörgés, piknik, szerená! Hogy túlnan a Száva-parton a kutya-társadalom mely különleges fajának melyik törzsökös egyede vezet le sétával szigorú tilalmi neuroziszt; hogy a zöldeken-e, avagy a kékeken a sor visszavágni valamelyik stadionban, amiért okvetlenül beüvölteni illik: „rúgd-vágd, nem apád!"; hogy a fülledd kis lapocskák hogy csámcsognak azon, az esztrád csillagai közül ki miért, hogyan, hol borult ki, le és hanyatt, ez mind nem az ő dolga. Öneki ez van, a munka, a munka. Az első harminc, az első harminc között írja be a harmadik évet, nem kis dolog! Nem is tudná másképp csinálni, tulajdonképpen nagy-nagy örömét leli benne. Miért van az, hogy néha mégis felugrik vadul, csattan a becsukott könyv, remegni kezd egy izom a szemé alatt, csak áll, és aztán visszaül?

(Folytatjuk)